

แนวทางกระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับผู้นำนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

Guidelines of Lesson Learned toward Students' Activities for Sustainable Development for Student Leaders of Faculty of Science and Technology, Prince of Songkla University Pattani Campus

อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง / Abdullah Chelong

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ / Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hatyai Campus

E-mail: dullpsu@gmail.com

สุธา เกลาจีต / Sutha Klaocheed

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี / Faculty of Science and Technology, Prince of Songkla University, Pattani Campus

E-mail: sutha.k@psu.ac.th

ประวัติบทความ

ได้รับบทความ 10 พฤศจิกายน 2563

แก้ไข 16 กุมภาพันธ์ 2564

ตีพิมพ์ 20 มีนาคม 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางกระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา สำหรับผู้นำนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคิดปรากฏการณ์วิทยาแนวอรรถปริวรรต รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตเป็นหลัก ประกอบกับการศึกษาเอกสาร และดำเนินการยืนยันความถูกต้องของข้อมูลในมิติงานวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการนัดผู้ให้ข้อมูลภายหลังการสัมภาษณ์รายบุคคล โดยการสัมภาษณ์กลุ่มอีกครั้ง ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของไคเคิลแมนและอัลเลน นำเสนอผลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางกระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา เป็นกระบวนการจัดการความรู้ที่แฝงฝังอยู่ในการดำเนินงานกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนานักศึกษาหรือกิจกรรมนักศึกษาที่กระทำขึ้นโดยกลุ่มนักศึกษาหรือสถาบันอุดมศึกษา ผ่านกระบวนการสกัดความรู้ที่เรียกว่าการถอดบทเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทบทวน สรุปประสบการณ์ที่ผ่านมาในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้เกิดชุดความรู้ที่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งปัจเจกบุคคล สังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ โดยมีกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการเตรียมการ เพื่อทำความเข้าใจในชุดความรู้ องค์ประกอบ และการเตรียมกลไกของการเรียนรู้ 2) ขั้นดำเนินการถอดบทเรียน ก่อน ระหว่าง และเสร็จสิ้นกระบวนการ 3) ขั้นการสื่อสารผลของการถอดบทเรียน และ 4) ขั้นการดำเนินการติดตามการนำบทเรียนไปใช้

คำสำคัญ: กระบวนการถอดบทเรียน, กิจกรรมนักศึกษา, การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

The purpose of this research was to examine the guidelines of lesson learned toward students' activities for student leaders of Faculty of science and technology, Prince of Songkla University Pattani Campus using qualitative research methods with hermeneutic phenomenology. Data were collected from in-depth interviews, observation and document analysis. Follow-up questions and group interview were used to affirm data's reliability. The data were analyzed by Dikelman and Allen. The results were presented and discussed by descriptive analysis. The results of the research showed that guidelines for the lesson learned process of student activities is a knowledge management embedded in the implementation of extra-curricular activities for student development or student activities conducted by a group of students or higher education institutions. These are through the process of extracted knowledge called lesson learned technique to review and summarize preceding experiences in various aspects in order to create knowledge sets that are consistent with sustainable development in terms of individuals, society, environment, and economy through these 4 steps: 1) Preparation for understanding knowledge, components, and learning mechanism, 2) Pre-, while, post-action process of lessons learned, 3) communication lesson learned, and 4) monitoring and application process of lessons learned.

Keywords: Lesson Learned, Student Leaders, Sustainable Development

บทนำ

“ในอนาคตข้างหน้าอันใกล้ เมื่อเทคโนโลยีทำงานแทนมนุษย์ได้หลากหลาย เราจะมีคามหมายอย่างไร นี่คือนักคำถามใหญ่ที่ถูกถามกันอย่างแพร่หลายที่สุด มนุษย์จึงต้องย้อนกลับมาตั้งคำถามว่า ชีวิตที่ดีงามคืออะไร เป็นคำถามสมัยใหม่ที่ย้อนกลับไปไกลตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาล” ตอนหนึ่งของหนังสือปัญญาดีดของ Trisuriyathama (2017) ที่ได้ตั้งคำถามและนำเสนอเนื้อหาได้อย่างน่าสนใจในพุทธกาลที่เจริญก้าวหน้า กระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญที่สุดซึ่งมนุษย์ใช้ในการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ โลกวันนี้ต่างไปจากเดิม วิธีการหรือกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคนก็ต้องปรับเปลี่ยน หลักการสำคัญของการเรียนรู้ คือ ต้องเรียนรู้ให้รู้จริง (mastery) รวมทั้งเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ในขั้นต่อไป ทำให้ต่างมีความสนใจใฝ่รู้จากการได้เรียนรู้เพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากเรียนแล้วรู้แบบผิวเผินไม่จริง การเรียนรู้ในขั้นต่อไปจะยากไม่สนุก เป้าหมายสำคัญคือการบรรลุภาวะที่กำกับการเรียนรู้ของตนเองได้ ซึ่งหมายความว่าผู้นั้นเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของตนเองและสามารถปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาวิธีการเรียนรู้ไปสู่การพัฒนาตนเอง (Phanit, 2013) ดังที่ปรากฏให้เห็นการพัฒนาแบบการเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาทุกระดับเพื่อสอดคล้องการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ผ่านระบบการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในระบบการศึกษามีความเชี่ยวชาญในการพัฒนาตนเองและสังคมที่ซับซ้อนจากยุคเดิม (Sutthinan, 2016)

กิจกรรมนักศึกษา เป็นอีกหนึ่งกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักศึกษาโดยดำเนินขึ้นจากตัวนักศึกษาเองหรือการกำกับดูแลของสถาบันอุดมศึกษาผ่านกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนานักศึกษา เช่น มีการกำหนดให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนานักศึกษาหรือกิจกรรมนักศึกษาในด้าน 1) จิตสาธารณะ 2) คุณธรรมจริยธรรม 3) สติปัญญา สังคม วิชาการและวิชาชีพ 4) สุขภาพและนันทนาการ 5) ศิลปะและวัฒนธรรมรวมถึงศาสนา 6) ประชาธิปไตย 7) นานาชาติและสมรรถนะสากล (Prince of Songkla University, 2017) ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษาได้รับการพัฒนาและเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ อย่างไรก็ตามการพัฒนาคนศึกษาภายใต้กิจกรรมนักศึกษาหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนานักศึกษา ต้องได้รับการพัฒนาโดยเฉพาะในด้านการจัดการความรู้และการวิเคราะห์การนำไปใช้เพื่ออนาคตของนักศึกษาอย่างจริงจัง เพื่อให้นักศึกษาสามารถดำรงตนและตอบคำถามสมัยใหม่ที่ต่อท้าย

จากบทเริ่มต้นว่า จะทำให้มีชีวิตที่ดีงามได้อย่างไรบนกฎพื้นฐานที่ว่า หากหวังจะประสบความสำเร็จได้ นักศึกษาต้องมีเป้าหมายและเพียรพยายาม อย่างไรก็ตามมีนักศึกษาบางกลุ่มก็ไม่สามารถกระทำได้อันด้วยสาเหตุหลัก 4 ประการคือ 1) การไม่มีเป้าหมายชัดเจนที่ตนเองมุ่งมาดปรารถนา 2) การไม่มีความมั่นใจมากพอที่จะบรรลุเป้าหมาย 3) อยากจะประสบความสำเร็จแต่คิดว่าการบรรลุความสำเร็จเหล่านั้นเป็นเรื่องยากจึงไม่เพียรพยายาม 4) การไม่เห็นวิธีการอย่างเป็นรูปธรรมว่าจะต้องพยายามเพื่อบรรลุเป้าหมายได้อย่างไร (Yul, 2015)

การถอดบทเรียน จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการทบทวน สรุปเหตุการณ์และเงื่อนไขที่เกิดขึ้น ประมวลผลผลลัพธ์ที่เชื่อมโยงหลายมิติทั้งภายในและภายนอก สามารถสะท้อนคิด แสวงหาบทเรียนและวิธีการปฏิบัติที่ดีที่สุดเพื่อให้เกิดวิธีคิด ค่านิยมใหม่ๆ ไปสู่การสร้างสรรค์ปฏิบัติการใหม่ที่ดีขึ้นในครั้งต่อไป ในขณะที่กระบวนการถอดบทเรียนเป็นเครื่องมือที่ไม่หยุดนิ่ง ไม่ตายตัว มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ทั้งคุณลักษณะของผู้ทบทวนบทเรียน ด้านความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ด้านการเปลี่ยนแปลงวิธีการบริหาร กระบวนการถอดบทเรียน กิจกรรมนักศึกษาจึงมีการกล่าวถึงน้อยมากในวงการการศึกษาอันด้วยปรัชญาเดิมของกิจกรรมศึกษานั้น กระทำขึ้นจากความสนใจของนักศึกษา กระบวนการเรียนรู้จึงอาศัยประสบการณ์ทำหน้าที่ถ่ายทอดอย่างไม่เป็นทางการ ในขณะที่การถอดบทเรียนเป็นเครื่องมือที่เกิดขึ้นเป็นประวัติศาสตร์แล้ว เช่นมีการอธิบายย้อนกลับไปในยุคเกษตรกรรมหรือ ยุค 1.0 ว่าการจัดการความรู้นั้นส่วนใหญ่ยังคงเป็นการป้อนความรู้ในรูปแบบเอกสารเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ ในขณะที่ยุคอุตสาหกรรมเบาหรือ ยุค 2.0 มีการให้ความสำคัญถึงการเป็นมนุษย์มากขึ้นโดยการเปิดใจแบ่งปัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันมากขึ้น และมีวิวัฒนาการให้มนุษย์นำการจัดการความรู้มาเป็นวิถีชีวิตมากขึ้นในยุคอุตสาหกรรมหนักหรือยุค 3.0 ในขณะที่ยุคสมัย 4.0 หรือยุคการใช้นวัตกรรมขับเคลื่อนเศรษฐกิจนี้ การจัดการความรู้ต้องให้ความสำคัญถึงเป้าประสงค์ของการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน มีการวัด และสื่อสารอย่างชัดเจน (Knowledge Management Institute Foundation, 2020) สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างง่ายดายโดยเฉพาะการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาที่สามารถให้นักศึกษาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและการเตรียมความพร้อมทักษะและความรู้ใหม่ในการประกอบอาชีพในอนาคต รวมถึงสามารถเชื่อมโยงหรือพัฒนาการไหลของบทเรียนหรือชุดความรู้ใหม่ที่รับจากการถอดบทเรียนไปสู่ระบบสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจอันเป็นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในสหัสวรรษนี้ (Jayyousi, 2016)

บทความวิจัยฉบับนี้จึงได้ฉายภาพของแนวทางกระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อนำไปใช้บนพื้นฐานวิธีวิทยาการวิจัยและความน่าเชื่อถือของการค้นพบ เพื่อให้กระบวนการถอดบทเรียนสามารถเป็นเครื่องมือในการทบทวนบทเรียนจากกิจกรรมนักศึกษาไปสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรมหรือชุดความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้นำไปใช้ โดยเฉพาะการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาที่เป็นความต้องการของยุคสมัย มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ลักษณะพฤติกรรม และกระแสการเปลี่ยนแปลง สามารถสร้างประโยชน์ทั้งตัวตนในปัจจุบันและอนาคตของบัณฑิต ให้มีวิจักษณ์ของพลเมืองที่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตและให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของการเรียนรู้ บทความฉบับนี้จึงต่อยอดความสำคัญของการพัฒนานักศึกษา โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนากระบวนการที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ลุ่มลึกอย่างเป็นขั้นตอน มีระบบและยั่งยืน ดังที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอแนวทางกระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาที่สอดคล้องกับทฤษฎีและการเคลื่อนไหวของสังคมอย่างยั่งยืนในปัจจุบัน โดยการฉายภาพผลการวิจัยผ่าน 1) ความหมายและรูปแบบการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา 2) จุดมุ่งหมายในการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา และ 3) การจัดกระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์

ศึกษาแนวทางการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา สำหรับผู้นำนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แนวคิดปรากฏการณ์วิทยาแนวอรรถปริวรรต (Hermeneutic Phenomenology) เป็นระเบียบวิธีวิจัย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลและการตีความหมายข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจความหมายและระบบคุณค่าทางความคิด ความรู้สึกตามการรับรู้ของประสบการณ์ (Heidgger, 1962) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ มีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ผู้นำนักศึกษาที่กำลังศึกษาในคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประจำปีการศึกษา 2562 จำนวน 10 คน อดีตผู้นำนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษา จำนวน 10 คน ผู้ปฏิบัติงานด้านกิจกรรมนักศึกษา จำนวน 5 คน ผู้บริหารด้านกิจกรรมนักศึกษา จำนวน 5 คน และมีการถามเพื่อติดตามประเด็น (Follow-up Questions) ที่เกิดขึ้นใหม่ หรือประเด็นที่ไม่ชัดเจนในขณะสัมภาษณ์ ประกอบกับการศึกษาเอกสาร (Documentary Analysis) และดำเนินการยืนยันความถูกต้องของข้อมูลในมิติงานวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการนัดผู้ให้ข้อมูลภายหลังการสัมภาษณ์รายบุคคล โดยการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview) อีกครั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของ Diekelman และ Allen (1989) โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ 7 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) อ่านข้อความที่ได้จากการถอดเทปหรือเนื้อหาเพื่อให้เกิดความเข้าใจ
- 2) เขียนสรุปข้อความที่แปลความได้จากการสัมภาษณ์
- 3) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อความตามที่ได้จากการสัมภาษณ์หรือจากเนื้อหา
- 4) เมื่อตีความข้อมูลแล้วพบว่าไม่สอดคล้องให้ศึกษาเพิ่มเติมจากตำราหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- 5) เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของเนื้อหา
- 6) ค้นหาความสัมพันธ์ของประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้น
- 7) นำเสนอเค้าโครงของประเด็นสำคัญกับทีมเพื่อรวมกันเป็นเค้าโครงสุดท้าย

การสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ตัวผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูล ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการในการสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้หลักเกณฑ์ของ Lincoln & Leonard (1989 cited in Plodpleang, 2013) เพื่อพิจารณาตรวจสอบความน่าเชื่อถือ 4 ประการ ดังนี้

- 1) ความน่าเชื่อถือ (Credibility) ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ทั้งด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านทฤษฎี และโดยผู้เชี่ยวชาญด้านระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความลุ่มลึกของข้อมูล นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยยังตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ โดยผู้วิจัยนำประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นย้อนกลับมาตรวจสอบความเข้าใจของการสรุปและตีความของข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้แน่ใจว่าข้อสรุปที่ได้เป็นข้อมูลจากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลจริง
- 2) ความสามารถในการถ่ายโอน (Transferability) ในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีความหลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมความสามารถในการพึ่งพา (Dependability) ผู้วิจัยได้ใช้หลายวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการจดบันทึก และเชื่อมโยงข้อมูลดังกล่าวเข้าด้วยกัน เพื่อเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ตลอดจนนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลอภิปรายร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อลดอคติจากการวิเคราะห์และตีความข้อมูล
- 3) ความสามารถในการพึ่งพา (Dependability) ผู้วิจัยได้ใช้หลายวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการจดบันทึก เชื่อมโยงข้อมูลทั้งหมดเข้าด้วยกันเพื่อเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

อย่างแท้จริง ตลอดจนนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลอภิปรายร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อลดข้ออคติจากการวิเคราะห์ และตีความของข้อมูลที่ได้รับ

4) ความสามารถในการยืนยัน (Conformability) โดยผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบกระตุ้นแนวความคิดในการสร้างแนวคำถามเพื่อให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษาและผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิและภายหลังสิ้นสุดการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยทำการถอดเทปด้วยตนเองและนำข้อมูลที่ได้มาบันทึกให้เป็นระเบียบ เป็นหมวดหมู่ทุกครั้งภายหลังเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ในแต่ละวัน

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

การดำเนินงานวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเรื่องจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ โดยการยื่นเสนอโครงการวิจัยไปยังคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ รหัสหนังสือรับรอง psu.pn.1-005/63

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

กิจกรรมนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาปัจจุบัน ได้ถูกพัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตให้เป็นไปตามการเปลี่ยนของสถานการณ์และการปฏิรูปการศึกษา เช่น การพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยกำหนดให้มีโครงสร้างกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนานักศึกษา ที่เรียกว่า PSU blue spirit กำหนดให้นักศึกษาระดับปริญญาตรี ตั้งแต่การศึกษา 2560 เป็นต้นไป ต้องผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนานักศึกษา จำนวน 100 หน่วยชั่วโมง โดยกำหนดโครงสร้างกิจกรรมเสริมหลักสูตรจำนวน 2 ประเภทคือ 1) ประเภทบังคับเข้าร่วม 40 หน่วยชั่วโมงและ 2) ประเภทเลือกเข้าร่วม 60 หน่วยชั่วโมง โดยที่กิจกรรมบังคับเลือกนั้นได้ออกแบบให้นักศึกษาเข้าร่วมตามชั้นปี และกำหนดให้เข้าร่วมชั้นปีละ 10 หน่วยชั่วโมงรวม 40 หน่วยชั่วโมง ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบกิจกรรม 4 ชั้น คือ 1) ชั้นเตรียมความพร้อม 2) ชั้นการเรียนรู้ชุมชนและเรียนรู้สังคม 3) ชั้นสัมผัสโลกกว้างและ 4) ชั้นเตรียมความพร้อมสู่การทำงาน พร้อมทั้งนี้นักศึกษาต้องเลือกเข้าร่วมกิจกรรมประเภทเลือกเข้าร่วมไม่น้อยกว่า 60 ชั่วโมงตามความสนใจของนักศึกษา (Prince of Songkla University, 2017) อย่างไรก็ตามจากโครงสร้างดังกล่าวเป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบแบบแผนที่ดีเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนานักศึกษาและเพื่อให้โครงสร้างดังกล่าวสามารถแปลงเป็นชุดความรู้ใหม่หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมจะทำให้เห็นคุณค่าและความหมายจากการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นที่ประจักษ์ยิ่งขึ้น ซึ่งนักการเรียนรู้จะเรียกสิ่งนี้ว่าการดูดซับความรู้เข้าระบบ เพื่อนำไปใช้ในอนาคตทั้งในรูปแบบจิตวิญญาณและเทคโนโลยี เช่น CALL หรือ The US Army center for army lessons learned เป็นองค์กรที่ประสบความสำเร็จในการถอดบทเรียนที่แตกต่างไปจากวิธีการอื่นๆ เน้นจัดเก็บและเผยแพร่ข้อเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพและงาน ซึ่งกระบวนการนี้ต้องมีการตั้งคำถามที่ดีเพื่อกระตุ้นความรู้ที่ฝังลึกจากการทำงานออกมา ต้องมีการเอื้ออำนวยเพื่อให้การเสวนาให้ “ความรู้ปฏิบัติ” ที่ฝังลึกอยู่ได้รับการปลดปล่อยออกมา เมื่อความรู้เหล่านั้นได้รับการปลดปล่อยแล้ว ต้องตามมาด้วยระบบบันทึก ปรับแก้ จัดหมวดหมู่ จัดเก็บอย่างเป็นระบบ พร้อมกับระบบอำนวยความสะดวกในการค้นหาภายหลัง (Phanit, 2011) ในขณะที่โครงสร้างในการพัฒนาระบบการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษานั้นยังไม่ได้พูดถึงในวงกว้างและยังไม่มีแนวทางเป็นที่ประจักษ์อย่างที่นักศึกษาผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์กล่าวว่า “กิจกรรมเสริมหลักสูตรพัฒนานักศึกษานั้นมีรูปแบบที่ชัดเจนแต่ยังไม่มีวิธีการในการถอดบทเรียนจากการเข้าร่วมกิจกรรมมากนัก ส่วนใหญ่เป็นการสรุปการเขียนโครงการ เช่นการประเมินโครงการหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมหรือแบบประเมินแสดงความคิดเห็นในการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อขอบันทึกชั่วโมงกิจกรรม ซึ่งสิ่งเหล่านั้นส่วนตัวยังมองว่า ยังไม่สามารถจับต้องเป็นบทเรียนได้” ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เสนอให้มีการกำหนดเป้าหมายเฉพาะที่สำคัญของแนวทางในการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาว่า “การถอดบทเรียนยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนมากนัก ควรให้มีวิธีการที่ชัดเจนตั้งแต่แรกเริ่มของการวิจัย เช่น จุดมุ่งหมายในการถอดบทเรียน รูปแบบการถอดบทเรียนกิจกรรม

นักศึกษา การดำเนินการถอดบทเรียน วิธีในการสื่อสารผลการถอดบทเรียน และวิธีการดำเนินการติดตามการนำไปใช้ของบทเรียน ซึ่งเหล่านี้จะเป็นวิธีการหนึ่งเพื่อให้เกิดความง่ายง่ายในการหยิบเอาไปใช้"

จากข้อเสนอของผู้ให้ข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอแนวทางการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา ดังนี้

ความหมายและรูปแบบการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา ความรู้จากการจัดกิจกรรมนักศึกษา คือ ข้อมูลหรือสารสนเทศที่ได้จากการปฏิบัติหรือเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษาที่กระทำขึ้นโดยกลุ่มนักศึกษาหรือกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในสถาบันอุดมศึกษา ที่จะสามารถสกัดความรู้ในตัวนักศึกษามาให้เป็นความรู้ชุดใหม่ผ่านเทคนิคในการถอดบทเรียน ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ได้ให้ข้อมูลว่า "การถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาจะต้องแยกแยะให้ออกว่าเรากำลังถอดบทเรียนทั้งโครงการหรือถอดบทเรียนเฉพาะประเด็น ที่สำคัญต้องทราบและทำความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ในการถอดบทเรียนทั้งสองรูปแบบ เช่น การถอดบทเรียนทั้งโครงการเพื่อเรียนรู้หลังสิ้นสุดโครงการและนำบทเรียนจากการถอดบทเรียนไปพัฒนาโครงการในอนาคต ส่วนวัตถุประสงค์ในการถอดบทเรียนเฉพาะประเด็นเน้นการเรียนรู้ระหว่างปฏิบัติงานเพื่อพัฒนากระบวนการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จของโครงการ และสิ่งที่สำคัญคือนักศึกษาจะต้องสามารถสกัดองค์ความรู้หรือการดูดซับความรู้จากบทเรียนทั้งสองมาเป็นชุดความรู้ให้กับตัวเอง เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม สังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองก็ควรได้รับประโยชน์จึงจะเรียกว่าการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน" จากข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา ดังนี้

1) การถอดบทเรียนทั้งโครงการ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ได้อธิบายว่า การถอดบทเรียนทั้งโครงการนั้นส่วนใหญ่ดำเนินขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นการทำโครงการ เป็นการประเมินผลโครงการหรือประสิทธิผลการทำโครงการ (performance measurement: PM) โดยมีแนวทางสำคัญ คือ ต้องเห็นคุณค่าและเชื่อมั่นต่อผลการประเมิน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วกำหนดถอดบทเรียน ใน 3 ประเด็นได้แก่ 1) ทบทวนแผนงาน ผลงาน และการประเมินผล 2) วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคในการทำงาน 3) สังเคราะห์ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ได้จากการพูดคุย นอกจากนี้ยังมีเทคนิคการทบทวนหลังปฏิบัติการหรือการทบทวนหลังการปฏิบัติ (retrospective technique) ซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินขึ้นจากการตั้งคำถาม เช่น วัตถุประสงค์หรือเหตุใดที่เข้ามาเกี่ยวข้องหรือแรงจูงใจที่เข้ามาทำงานในกิจกรรมนักศึกษา โครงการเกิดขึ้นเพราะอะไร ความสำเร็จที่คาดหวังคืออะไร และอะไรคือความจริงที่เกิดขึ้นในการทำกิจกรรมนักศึกษา อะไรคือสาเหตุที่ทำให้เกิดความจริงนั้นเรียนรู้อะไรจากสิ่งที่เกิดขึ้นและจะมีข้อเสนอแนะอย่างไร

2) การถอดบทเรียนเฉพาะประเด็น ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักได้อธิบายว่า การถอดบทเรียนเฉพาะประเด็นส่วนใหญ่แล้วเป็นลักษณะการเรียนรู้ระหว่างการปฏิบัติงานหรือระหว่างดำเนินกิจกรรมเพื่อให้พัฒนากระบวนการในการทำกิจกรรมหรือการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จตามโครงการ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะใช้เทคนิคการทบทวนระหว่างการปฏิบัติ (after action review technique: AAR) ในขณะที่ Phanit, (2011) ยกตัวอย่างคำถามหลักที่ใช้ในการทบทวนระหว่างการปฏิบัติ เช่น หวังให้เกิดผลอะไร สิ่งที่เกิดขึ้นจริงเป็นอย่างไร ทำไมจึงมีความแตกต่างระหว่างเป้าหมายกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น มีใครบ้างที่ควรได้รับ ในขณะที่หนังสือ The new edge in knowledge เขียนโดย Carla o'dell and Cindy (2011) แห่ง APQC หรือ American productivity and quality center ให้มุมมองว่าการถอดบทเรียนระหว่างปฏิบัติเป็นเครื่องมือที่ดีและใช้กันแพร่หลายมาก แต่โดยทั่วไปแล้วมีความล้มเหลวที่จะก่อผลตามความต้องการ เพราะแม้แต่จะตรวจจับความรู้ได้ก็มักไม่ได้ไปใช้ต่ออันเนื่องมาจากผลการปฏิบัติเป็นบทเรียนระหว่างการทำกิจกรรมมิได้ถูกเก็บไว้เป็นบทเรียน เพราะส่วนใหญ่มุ่งเป้าไปที่การพัฒนากระบวนการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จของโครงการ อย่างไรก็ตามการทบทวนระหว่างการปฏิบัติจะต้องเป็นคำถามให้ได้ข้อสรุปที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยที่ 1) ทำความเข้าใจเบื้องต้นให้ตรงกัน 2) ให้เห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและสร้างความเข้าใจดังที่มาของปรากฏการณ์ 3) คิดค้นวิธีการที่สามารถนำไป ปฏิบัติได้จริง ซึ่งเทคนิคการทบทวนระหว่างการปฏิบัติครั้งนี้ จะดำเนินขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการ ซึ่งง่ายเหมาะสำหรับการเริ่มต้นในการทำกิจกรรม รวมถึงสามารถสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ให้บุคคลและองค์กร โดยไม่กำหนดจำนวนความถี่ของการถอดบทเรียน สามารถดำเนินการถอดบทเรียนได้บ่อยเมื่อเห็นว่าโครงการต้องการปรับเปลี่ยนสถานการณ์ อย่างไรก็ตามก่อนดำเนินการถอดบทเรียน กิจกรรมละลายพฤติกรรมจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการเปิดรับทัศนคติและมุมมองที่

หลากหลายที่อาจจะเกิดระหว่างการถอดบทเรียน รวมถึงทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในวัตถุประสงค์การถอดบทเรียน กระบวนการ และผลลัพธ์ของการถอดบทเรียน

จุดมุ่งหมายในการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา การถอดบทเรียนที่กล่าวถึงในบทความวิจัยฉบับนี้ เป็นกระบวนการทบทวน สรุปประสบการณ์ที่ผ่านมาในแง่มุมต่างๆ ที่ดำเนินขึ้นจากการจัดกิจกรรมนักศึกษาโดยกลุ่มนักศึกษาหรือการดำเนินงานผ่านสถาบันการศึกษา เพื่อให้เห็นถึงรายละเอียดเบื้องลึกที่แฝงฝังในตัวบุคคลและไม่ใช่กิจกรรมสรุปโครงการโดยทั่วไปแต่เป็นการประมวลผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นใหม่ในมิติต่างๆ จากทัศนะ มุมมอง เพื่อให้ชุดความรู้หรือบทเรียนจากประสบการณ์จริงที่มี พัฒนาและปรับปรุงให้ก้าวหน้าสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ปัจจุบันและให้ความสำคัญถึงบทเรียนที่สามารถเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจซึ่งเป็นฐานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสถานการณ์ปัจจุบันอย่างที่สุดให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“...กิจกรรมนักศึกษาปัจจุบันต้องมองไปที่ผลลัพธ์ของการพัฒนาบัณฑิต หมายความว่า บัณฑิตมีอาชีพ สามารถช่วยเหลือสังคม การถอดบทเรียนต้องหาวิธีการถอดบทเรียน ที่สามารถเชื่อมโยงไปถึงทัศนคติเพื่ออนาคตของตนเองของนักศึกษาอีกด้วย...” (บุหงาอิมมัส (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 1 กุมภาพันธ์ 2563)

“...กิจกรรมนักศึกษา ต้องหาวิธีการจัดการข้อมูลที่มีในกิจกรรมออกมาให้เป็นชุดความรู้ ไม่ควรเป็นการผลิตซ้ำสิ่งเดิมแต่ควรสร้างสรรค์สิ่งใหม่เพราะเมื่อให้นักศึกษามีแนวทางในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ จะทำให้เขามีศักยภาพด้านจินตนาการและไปสร้างสรรค์งานและตัวเอง...” (นายบุหงาแม่ระเห่ (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 1 กุมภาพันธ์ 2563)

“...เด็กเหล่านี้ถ้าเขามีความก้าวหน้าทั้งกาย จิต สังคม ปัญญา ก็เกิดจินตนาการและโอกาสแสดงออกก็จะมีมากขึ้นเราเองก็จะเห็นนวัตกรรมทางความคิดของพวกเขาเหล่านั้นได้หลากหลายและสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น...” (บุหงารัมไปย (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 2 กุมภาพันธ์ 2563)

“...การถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา จะไม่มีประโยชน์อะไรเลย ถ้าหากจุดประสงค์การถอดบทเรียนกระทำขึ้นโดยเพื่อหวังประโยชน์ส่วนตัว ฉะนั้นการถอดบทเรียนต้องสร้างจิตสำนึกใหม่ คือ การถอดบทเรียนต้องมีการเชื่อมโยงกับความยั่งยืนของทุกสรรพสิ่งบนโลก ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม จนกระทั่งความสัมพันธ์ที่เรามองไม่เห็น คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า...” (บุหงาปาดานี (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 3 กุมภาพันธ์ 2563)

“...การถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาควรมุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์ของโลกไม่ใช่แค่เพื่อส่วนตัว หมายความว่า เมื่อเรามีการทบทวนบทเรียนจะต้องเกิดผลที่ดี ได้นวัตกรรมเพื่อสร้างพื้นที่ทางเศรษฐกิจในอนาคต มีชีวิตที่ดีอยู่เพื่อทำอะไรบางอย่างในอนาคตด้วย สำคัญอีกประการ คือ ต้องเชื่อมโยงไปยังการรักษาแผ่นดินนี้ให้ร่มรื่น โลกมีความสันติ มีความสงบสุขร่มเย็น เหล่านี้เป็นจุดสำคัญที่กิจกรรมนักศึกษาต้องดำเนินการในยุคที่มีนักศึกษาเป็นความหวังของสังคมบวกกับความท้าทายใหม่ในการผลิตบัณฑิต...” (ตันสีรี (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 3 กุมภาพันธ์ 2563)

โดยสรุปแล้วจุดมุ่งหมายของการถอดบทเรียนกิจกรรมศึกษานั้นเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนเพื่อการทบทวน สรุปเหตุการณ์ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคลที่มีผลทั้งทางลบและทางอ้อม นำมาประมวลผลให้เกิดชุดความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ในการขับเคลื่อนตัวบุคคลหรือองค์กร โดยเชื่อมโยงกับความยั่งยืนที่เกิดขึ้นกับสังคม สิ่งแวดล้อม ระบบเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อสิทธิแห่งความอยู่รอดของบัณฑิตในยุคแห่งความผันผวนและสร้างพื้นที่ใหม่ของบัณฑิตในอนาคต

การจัดกระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การจัดกระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในฉบับนี้ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการถอดบทเรียน คือ สังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ ต้องได้รับประโยชน์ โดยที่ความยั่งยืนได้ถูกพูดคุยนานมาผ่านนักวิชาการและสังคมโดยทั่วไป หนังสือการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) ได้นำเสนอประเด็นบ้านเมืองพัฒนาแต่ชีวิตและสังคมกลับหมักหมมปัญหาว่า ตัวโลกเองที่เราอยู่อาศัยนี้ มันจะพินาศ ก็เลยตกใจกันใหญ่ ปัญหาเกิดจาก 1) ของดีที่มีอยู่ในโลกถูกพลาญไปหมด อาจจะเรียกว่าเป็นปัญหาประเภทความร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติ 2) สิ่งที่เคยร้ายบาปให้แก่โลก หมายความว่า คนเรานี่เอง ของดีที่มีอยู่ในโลกนำไปใช้ให้หมดไปและพร้อมกันนั้นกินใช้ของเขาหมดไปไม่พอยังแถมระบายของเสียใส่

ให้โลกเสียด้วย ก็เลยเกิดปัญหา ในขณะที่เราเองก็อาศัยสภาพแวดล้อมใหม่โดยไม่รู้ตัวที่เรียกว่าสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี (Phraphromkhunakorn, 2016) ในขณะที่ในหนังสืออิสลามและการพัฒนาที่ยั่งยืน งานเขียนของ Jayyousi (2016) ได้กล่าวถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า วิถีแห่งความยั่งยืนนั้น ต้องมีความเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม สังคม และระบบเศรษฐกิจ ประกอบกับการสร้างคุณภาพ ความดี มีความยืดหยุ่น สามารถสร้างนวัตกรรม พัฒนาให้เกิดฐานทางปัญญา มีความยุติธรรม ความงดงาม และมีคุณธรรม ในขณะที่สมาคมกิจการนักศึกษาภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (Appsa, 2008) ซึ่งเป็นสมาคมที่รวบรวมบุคลากรที่ทำงานทางด้านการบริหารกิจการนักศึกษาทั่วเอเชีย มองว่าการจัดกิจกรรม นักศึกษาต้องมุ่งเป้าไปที่การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ การสร้างเครือข่าย สร้างบรรทัดฐานทางด้านศีลธรรมให้สังคม การสร้างและใช้นวัตกรรม การฝึกปฏิบัติทางสังคม เชื่อมโยงกันทำกิจกรรมกับสิ่งแวดล้อมและสังคมให้ได้อย่างเป็นระบบ ด้านผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ได้กล่าวว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ในการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาไม่ใช่เพียงเพื่อให้ นักศึกษารู้จักการบริหารโครงการเท่านั้น แต่ต้องสามารถดึงทักษะที่หล่อหลอมในตัวเขา ออกมาให้เป็นนวัตกรรม ซึ่งเป็นความท้าทายใหม่สำหรับกิจกรรมนักศึกษาปัจจุบัน จากแนวคิดทางวิชาการ มุมมองนักกิจกรรม นักศึกษาทั่วเอเชีย รวมถึงผู้ให้ข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นว่า กระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษานั้น ต้องดำเนินขึ้นเพื่อสร้างคุณค่า ความหมาย ด้วยการเชื่อมโยงองค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนนั้น เพื่อปรับใช้ในสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจไว้ด้วย จึงทำให้กระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาเป็นไปเพื่อความยั่งยืนของทุกสรรพสิ่งบนโลก

ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอกระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมในศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ได้จากการค้นพบในการวิจัย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นเตรียมการ 2) ขั้นดำเนินการหรือจัดกระบวนการ 3) ขั้นการสื่อสารผลการถอดบทเรียนและ 4) ขั้นการดำเนินการติดตามการนำบทเรียนไปใช้

1) ขั้นเตรียมการ

1.1) การเตรียมความเข้าใจในชุดความรู้จากการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา การถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา กระทำขึ้นเป็นกลุ่ม ไม่สามารถดำเนินขึ้นโดยตัวผู้เดียว และย่อมแสดงให้เห็นว่า เบื้องหลังของบุคคลมีความแตกต่างกัน ตั้งแต่ระดับการศึกษา ประสบการณ์ การดูแล ระบบเศรษฐกิจ ครอบครัว สิ่งสำคัญแรกเริ่ม คือ การเตรียมความเข้าใจว่าการถอดบทเรียนนั้นมีชุดความรู้ที่แตกต่างกันไป โดยที่ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ได้ให้ข้อสรุปว่า สิ่งสำคัญของการถอดบทเรียนไม่ใช่ให้ความสำคัญที่ผลลัพธ์อย่างเดียว ต้องให้ความสำคัญกับความเข้าใจของระดับความรู้ ซึ่งบางคนเข้าร่วมกิจกรรมและเกิดความเข้าใจ แต่บางคนเข้าร่วมกิจกรรมแล้วรู้สึกถึงคุณค่าของความหมาย หรือบางคนเข้าร่วมกิจกรรมต่อเมื่อได้รับการปฏิบัติ ซึ่ง 3 กลุ่มตัวอย่างข้างต้นจึงแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของชุดความรู้ใหม่ ที่จะแสดงออกมาจากการถอดบทเรียน ในขณะที่วิธีการผลิตความรู้ใหม่จากการจัดระบบใหม่หรือการดึงความรู้จากการปฏิบัตินั้นมี 3 ระดับดับ กล่าวคือ ระดับที่ 1) ความรู้ใหม่ที่เกิดจากความเข้าใจ (cognitive structure) ทำให้บุคคลสามารถมองเห็นสังคมตามสภาพความจริง ทั้งแนวคิด ความเชื่อ และความคาดหวัง สิ่งเหล่านี้จะทำให้มองเห็นประเด็นปัญหาขององค์กรรวมทั้งโอกาสที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา ระดับที่ 2) ความรู้ในระดับคุณค่า (valence and value) เมื่อมีการถอดบทเรียนแล้วเกิดความรู้ประเภทนี้ เป็นความรู้ที่ยกระดับจากความรู้ในระดับที่ 1 คือจากความเข้าใจไปสู่คุณค่าใหม่ที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับผ่านระบบกลุ่ม คุณค่าใหม่นี้จะเหมาะสมกับความต้องการของปัจเจกบุคคลและความต้องการขององค์กร ระดับที่ 3) ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติ (Motoric action) ซึ่งเป็นทักษะความสามารถของบุคคล ซึ่งมีพลังต่อการขับเคลื่อน หรือควบคุมทางสังคมตลอดจนสภาพแวดล้อมซึ่งจะนำไปสู่หนทางใหม่ในการปรับเปลี่ยนทิศทางที่ต้องการ ทั้งต่อตนเอง มีหน้าที่จะเกิดความยั่งยืนถ้าได้รับความเชื่อมโยงไปยังระบบสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ (Lewin 1946 cited in Suthithanakorn, 2013)

1.2) การเตรียมองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา การถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาที่สามารถจัดสรรทรัพยากรได้ครบองค์ประกอบจะทำให้การถอดบทเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการถอดบทเรียนที่เป็นลักษณะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่เหมาะสม ยิ่งเอื้อประโยชน์ต่อผลลัพธ์ที่ได้จากการถอดบทเรียนได้เป็นอย่างดี

ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้สรุปใจความสำคัญของการเตรียมองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมกระบวนการจำนวน 3 ด้าน ดังนี้

ก) ด้านสถานที่ ควรจัดเป็นสถานที่ผ่อนคลายเป็นพิเศษ ไม่ตึงเครียด ควรจัดบรรยากาศที่อบอุ่นไม่กว้างมากหรือแคบเกินไป ให้ดูความเหมาะสมของจำนวนคนเป็นหลัก จัดวางเก้าอี้เป็นลักษณะวงกลมหรือตามความเหมาะสม ไม่เน้นจัดห้องลักษณะห้องเรียน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเกิดความรู้สึกเป็นธรรมชาติ

ข) ด้านสมาชิกผู้ร่วมกระบวนการ ควรกำหนดสมาชิกว่าเป็นบุคคลประเภทใด จำนวนเท่าไร ใครทำหน้าที่ในการจัดบันทึกข้อมูลระหว่างกระบวนการ หรือตำแหน่งสำคัญอื่นๆ สำหรับผู้เข้าร่วมหากอยู่ในระดับประมาณ 10 ถึง 15 คนจะเอื้อต่อการกระบวนการเรียนรู้ได้ดีมาก แต่หากจำนวนสมาชิกเป็นไปตามข้อบังคับเช่น สมาชิกในกลุ่มมีกรรมการในองค์กร จำนวน 100 คนซึ่งถ้าหลีกเลี่ยงไม่ไห้เข้าร่วมกระบวนการถือเป็นสิ่งควรระมัดระวัง อาจจะมีผลต่อความรู้สึกร่วมของสมาชิก ฉะนั้นสามารถปรับรูปแบบโดยกำหนดให้ 100 คนแบ่งเป็น 10 กลุ่มย่อยๆ กลุ่มละ 10 คน โดยแยกย้ายไปจัดกระบวนการ สุดท้ายแต่ละกลุ่มมานำเสนอภาพรวมก็สามารถทำได้ ในขณะที่กระบวนการจะต้องดำเนินขึ้นโดยมีผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) หรือกระบวนการ (moderator) ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ มีเครื่องมือสำคัญที่ติดตัว คือ เครื่องมือการตั้งคำถาม เพื่อให้เกิดการคิด ตั้งคำถาม ค้นหาคำตอบ เกิดวิวาทะ อภิปราย หรือสนทนาร่วมกันอย่างสันติ ที่สำคัญต้องเรียนรู้วิธีการตั้งคำถามให้ถูกต้อง ซึ่งคำตอบที่เกิดขึ้นจะสะท้อนให้เห็นมุมมอง โลกทัศน์ แนวคิด ความเชื่อ ประสบการณ์ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลออกมาได้เป็นอย่างดี

ค) ด้านเวลา ควรกำหนดให้ชัดเจนและเหมาะสม ทั้งเวลาเริ่มกระบวนการและยุติกระบวนการ ถ้าไม่ได้กำหนดเวลาอาจมีผลต่อการวางแผนอื่นๆ ที่สำคัญอาจมองเป็นเรื่องปกติและการกระทำที่เป็นพฤติกรรมเคยชิน จะส่งผลต่อพฤติกรรมและวัฒนธรรมองค์กรโดยรวม ในขณะที่การจัดการเวลาจะสร้างความกดดันให้สมองเร่งทำงานอย่างเต็มที่ สมองซีกขวาจะคิด ส่วนสมองซีกซ้ายจะประเมินความคิดของตนเองว่าเหมาะสมหรือไม่แล้วรีบแสดงออกมาโดยเร็ว (Suthithanakorn, 2013) ในขณะเดียวกันกระบวนการถอดบทเรียนก็ไม่จำกัดเวลาเสมอไปอาจจะวางกรอบเวลากว้างๆ เพื่อที่จะให้กระบวนการถอดบทเรียนเป็นไปตามธรรมชาติ ทั้งนี้เวลายังเป็นองค์ประกอบในกระบวนการถอดบทเรียนที่สำคัญ

1.3) การเตรียมกลไกของการเรียนรู้ในกระบวนการถอดบทเรียน กลไกที่มีความสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการถอดบทเรียน คือ การทำหน้าที่อำนวยความสะดวกเพื่อการถอดบทเรียนเกิดการแลกเปลี่ยนความคิด มุมมอง ทศนคติอย่างรอบด้าน เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม ที่มีความยั่งยืนเพื่อสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ ผ่านการตั้งคำถามที่เอื้อให้ข้อมูลที่หลากหลายไปสู่การคิดแง่มุมใหม่ เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์และลึกซึ้ง จับประเด็นแล้วนำมาประมวลความคิด สังเคราะห์ให้เกิดบทเรียนและเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเกิดความรู้ชุดใหม่ ประสบการณ์ชุดใหม่ที่ชัดเจนจึงกลายเป็นหน้าที่สำคัญของผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) โดยที่ APQC knowledge process หรือ American productivity and quality center ให้มุมมองการไหลของความรู้ที่ผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ จะต้องสร้างความเข้าใจให้เห็นถึงการไหลของความรู้ไปสู่การใช้งานได้จริงประกอบด้วย 1) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในประจำวันไม่ใช้การนำแนวทางจากการค้นพบแล้ว 2) เป็นการจับความรู้ใหม่ ซึ่งต้องเป็นความรู้ที่สำคัญยิ่งยวด ซึ่งความรู้บางครั้งผู้ที่มีความรู้ไม่รู้ตัวว่ามี หรือรู้ตัวก็ไม่คิดว่าเป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง 3) เป็นการรวบรวมโดยอาศัยโอกาสที่เหมาะสมชัดเจน 4) เป็นความถูกต้องแม่นยำ เหมาะสมต่อการใช้งานในอนาคต สำคัญคือต้องสามารถดำเนินการอย่างรวดเร็วให้ทันต่อความต้องการของผู้ร่วมกระบวนการ 5) เป็นกระบวนการที่ทำให้ความรู้ไหลไปสู่สมาชิกในองค์กร สิ่งสำคัญคือต้องเป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์ที่จะเรียนรู้จากบุคคลที่ตนเชื่อถือ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนจึงมีความสำคัญ 6) เป็นกระบวนการที่ทำให้ความรู้ไหลจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหรืออีกหลายคน 7) เป็นการนำความรู้ในรูปแบบหนึ่งไปปรับใช้ในการสถานการณ์หนึ่ง (Suthithanakorn, 2011) เมื่อทำวงจรการไหลของความรู้ได้ก็จะสามารถตรวจสอบได้ว่า อุปสรรคของการไหลของความรู้ยังตรงไหน จะช่วยให้การถอดบทเรียนมีระบบชัดเจนขึ้น ที่สำคัญ คือ ชุดความรู้เหล่านี้ต้องสามารถนำไปใช้ต่อ ให้

ความสำคัญกับระบบการนำไปใช้ต่อ สามารถไหลความรู้เข้ากับแนวคิดทางด้านสังคม การดูแลสิ่งแวดล้อม รวมถึงการส่งเสริมฐานเศรษฐกิจ ให้เกิดนวัตกรรมการแข่งขันความสามารถในอนาคตของบัณฑิตในตลาดแรงงานได้

2) ขั้นตอนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา การจัดกระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนนั้น ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางปฏิบัติสำคัญจากข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

2.1) บรรยากาศของการถอดบทเรียนตลอดทั้งกระบวนการ ตั้งแต่เริ่มต้นนั้นจะต้องเป็นไปด้วยมิตรภาพ กันเอง ไม่เคร่งเครียด เป็นความสัมพันธ์เชิงสังคม แม้ว่าคุณเข้าร่วมกระบวนการมีความหลากหลายผู้อำนวยการเรียนรู้ (facilitator) สามารถนำเอาเทคนิคละลายพฤติกรรม หรือกิจกรรมสนทนากาการประกอบใช้เพื่อละลายพฤติกรรมสมาชิก ร่วมกระบวนการ บรรยากาศที่สนุกสนานเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการผลิตเพลิน เหมาะกับช่วงวัย เกิดทัศนคติเชิงบวก เห็นภาพความสนุกและไม่ซับซ้อน และจะเกิดความพอใจที่จะร่วมกระบวนการในระยะยาวได้

2.2) การเริ่มต้นกระบวนการควรเริ่มต้นจากการคิดบวกใช้หลักการสื่อสารเพื่อสันติเข้ามาเป็นแนวทางสำคัญ โดยที่ไม่ใช้อำนาจในการตัดสินใจ รวมถึงกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเห็นประโยชน์ของบทเรียน

2.3) ระหว่างดำเนินการต้องใช้วิธีการวิเคราะห์หรือคิดแยกแยะ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเห็นถึงปัจจัยของความสำเร็จหรือไม่สำเร็จ ชัดเจน ลึกซึ้ง เช่นในหนังสือขอบฟ้าใหม่ในการจัดการความรู้ ได้อธิบายว่าคำถามหลักส่วนใหญ่ในระหว่างดำเนินการถอดบทเรียน จะมีลักษณะคำถามที่หวังให้เกิดผล เช่น สิ่งที่เกิดขึ้นจริงเป็นอย่างไร ทำไมจึงแตกต่างระหว่างเป้าหมายกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น มีใครอีกบ้างที่ควรได้รับข้อมูล หากจะทำงานชิ้นใหม่ จะทำต่างจากที่ผ่านมาอย่างไรบ้าง และจะนำความรู้ที่ได้ส่วนใดบ้างเอาไปใช้ต่อในงานอะไร ซึ่งเหล่านี้เป็นลักษณะคำถามที่จะก่อให้เกิดคำตอบเชิงประจักษ์ (Phanit, 2011) ที่สำคัญ คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ให้ข้อมูลว่า ในระหว่างดำเนินการห้ามตัดสินว่าความคิดเห็นนั้นดีหรือไม่ดี ให้มีการวิจารณ์อย่างเสรี ไม่มีขอบเขตจำกัดพยายามให้ได้ความคิดเห็นมากที่สุด ที่สำคัญคือสามารถวิเคราะห์ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และหาข้อสรุปนำไปใช้ปรับปรุงข้อมูลให้ดียิ่งขึ้น ด้านให้ผู้ข้อมูลหลักยังได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ระหว่างดำเนินการนั้นจะต้องเน้นให้ทุกคนเป็นเจ้าของกระบวนการ กล้าแสดงออก แสดงความคิดเห็นออกมาได้ให้ปริมาณมาก แล้วค่อยๆ คัดกรองความคิดเห็นเหล่านั้น เพื่อให้เกิดชุดความรู้ใหม่ขึ้นมา นอกจากนั้นผู้ให้ข้อมูลหลักได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในระหว่างการดำเนินการต้องกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความคิดที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้ในระหว่างกระบวนการนั้น ผู้อำนวยการเรียนรู้ (facilitator) จะต้องมียุทธศาสตร์ในการกระตุ้นที่หลากหลาย ควรใช้บทบาทสมมติ กิจกรรมสนทนา การเล่นเกมการแยกกลุ่มย่อย หรือกิจกรรมที่เหมาะสมตามช่วงวัย ที่สำคัญคือสามารถจับประเด็นจากเครื่องมือที่แตกต่างกันได้ในเวลาเดียวกัน

2.4) การจบกระบวนการถอดบทเรียน ควรได้มีการสรุปร่วมกันว่า บทเรียนที่ได้รับจะไปสู่การพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา รวมไปถึงแนวทางไปสู่การสร้างชุดความรู้ที่เชื่อมโยงกับขั้นการเตรียมชุดความรู้ 3 ระดับที่ผู้วิจัยได้นำเสนอในตอนต้น คือ 1) ความรู้ใหม่ที่ได้อะไร 2) ความรู้ในระดับคุณค่าคืออะไรและ 3) ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติคืออะไร พร้อมทั้งเชื่อมโยงไปยังทักษะหรือความรู้ที่มีอยู่เดิมในตนเองและสามารถนำมาปรับใช้รวมถึงการเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมที่ควรได้รับการดูแลธรรมชาติ รวมถึงสังคมที่ควรได้รับจากกระบวนการนี้ตลอดจนต่อยอดให้เกิดนวัตกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งความคิดและสิ่งประดิษฐ์ซึ่งจะช่วยให้การถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาเกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง

2.5) เมื่อเสร็จสิ้นการถอดบทเรียนแล้ว ผู้เข้าร่วมกระบวนการควรได้รับการแบ่งปันความรู้สึกในการเข้าร่วมถอดบทเรียน เป็นการถอดบทเรียนกระบวนการถอดบทเรียนอีกครั้ง อันเป็นพื้นที่ร่วมกันเพื่อสร้างความเข้มแข็ง สร้างกำลังใจ ซึ่งขั้นตอนนี้อาจจะใช้การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหาและอุปสรรคในระหว่างการถอดบทเรียนเพื่อกระบวนการถอดบทเรียนในครั้งต่อไปได้รับการพัฒนามากยิ่งขึ้นหรืออาจจะใช้การบันทึกภาพ วาดภาพภาพและเก็บไว้เป็นความประทับใจในการทำงาน เป็นต้น

3) ขั้นการสื่อสารผลการถอดบทเรียน เมื่อเริ่มมีการจัดการความรู้ “กิจกรรมการถอดบทเรียน” กลายเป็นเครื่องมือเปลี่ยนโลกทัศน์ของมนุษย์ต้องงานว่า งานเป็นแหล่งสร้างสรรค์ปัญญาทั้งคนขององค์กรและสมาชิกในยุทธศาสตร์ทุก

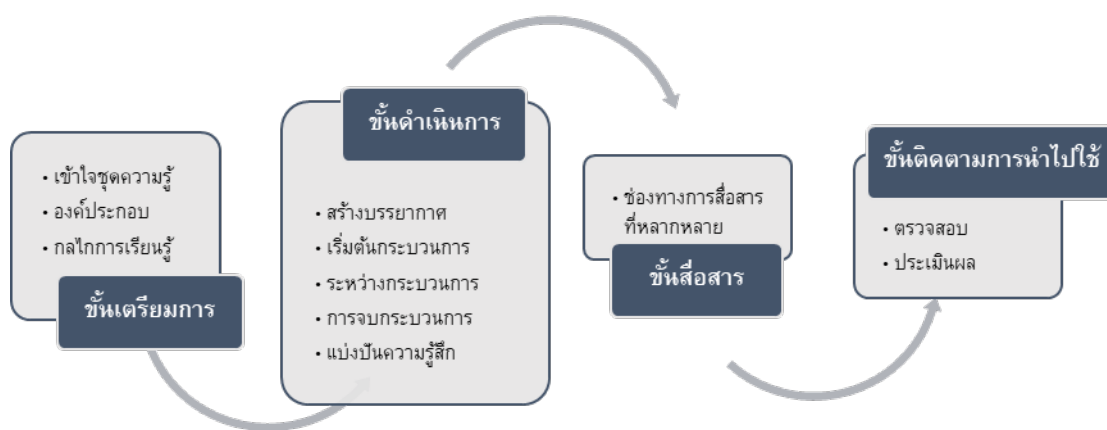
คนจะเปลี่ยนโลกทัศน์ว่าด้วยพลังการเคลื่อนย้ายข้อมูลภายในตัวบุคคลไปยังองค์กร องค์กรไปยังองค์กรอื่นๆ ในแนวทางใหม่ๆ พลังของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะนำไปสู่ความรู้เพื่อการปฏิบัติ (Phanit, 2011) ทำนองเดียวกัน ผลของการถอดบทเรียนที่เติบโตในยุคสารสนเทศเหล่านี้จะถูกถ่ายทอดออกไปเพื่อสร้างความยั่งยืนที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไป ตอนต้นว่า ผลการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาในยุคเปลี่ยนผ่านนี้จะต้องคำนึงถึงการปฏิบัติที่มีแสดงคามยั่งยืนของสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ ซึ่งปัจจุบันมีการถอดบทเรียนหรือการจัดการองค์ความรู้เพื่อสร้างคุณประโยชน์ผ่านทางช่องทางที่หลากหลาย เช่น 1) blog หรือ web log เป็นการเขียนบันทึกไดอารี่ออนไลน์ 2) microblog เป็นเครื่องมือเผยแพร่ข้อมูลสั้นๆ เช่น twitter 3) podcast เป็นคลิปเสียงหรือวิดีโอที่สามารถดาวน์โหลดลงเครื่องคอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน และสามารถดึงมาใช้งานในเวลาสะดวก 4) virtual space พื้นที่เสมือนสำหรับการเรียนรู้ ตลอดจนช่องทางอื่นๆ ที่พัฒนาขึ้นในโลกปัจจุบัน ซึ่งเครื่องมือดังกล่าวจะช่วยเปิดโอกาสให้สังคมได้รับความรู้ชุดใหม่ที่ได้จากการถอดบทเรียน จากเดิมที่ผู้ร่วมกระบวนการเป็นผู้บริโภคข้อมูลในกระบวนการถอดบทเรียน มาเป็นผู้สร้างและเผยแพร่ความรู้ด้วยกลไกปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านสื่อออนไลน์หรือเครื่องมือที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้เกิดประชาธิปไตยด้านความรู้เกิดพลังของความสัมพันธ์ในสังคม รวมถึงสามารถสร้างสิ่งแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ ดูแลทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน รวมไปถึงสามารถสร้างผู้ประกอบการในยุคออนไลน์บนฐานความรู้ใหม่อย่างมีจริยธรรมที่ได้จากองค์ความรู้ชุดใหม่นี้ ในขณะที่ (Phanit, 2011) ได้กล่าวถึงแนวทางใหม่ในการจัดการความรู้ที่มีความสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลักข้างต้นว่า ในยุคไซเบอร์ ยุคดิจิทัล หรือยุคโซเชียลมีเดียนี้ ช่องทางจัดการความรู้แนวทางใหม่ที่สะดวกและทรงพลังมากมายในสภาพพร้อมใช้เช่นนี้ การเคลื่อนย้ายความรู้จะนำไปสู่การไหลของความรู้แบบไม่รู้ตัวไม่เป็นภาระเจ็บบความสนุก ทั้งนี้ต้องมีการวางระบบให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างคนได้ง่ายและมีระบบของเทคโนโลยีให้ความรู้ไหลสู่ระบบจัดเก็บ จัดหมวดหมู่ ตีความหมาย และกลายเป็นส่วนหนึ่งของความรู้ที่สามารถสร้างความยั่งยืนให้กับทุกสรรพสิ่ง ง่ายต่อการค้นหา และนำไปใช้ ณ จุดใดจุดหนึ่งในอนาคต

4) การดำเนินการติดตามการนำบทเรียนไปใช้ หัวใจสำคัญของการติดตามการนำบทเรียนไปใช้ คือ การตรวจสอบและการประเมินที่ก่อให้เกิดการปรับแนวทางในการดำเนินการถอดบทเรียน ให้ก่อคุณค่าและผลลัพธ์ที่ยั่งยืนอย่างแท้จริงสำคัญคือต้องตระหนักว่า การถอดบทเรียนเป็นกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ไม่มีสูตรตายตัว ถึงแม้ว่ามีการปรับปรุงอย่างจริงจังจากการประเมินแล้วก็ตาม ถ้าคนนอกที่มีความรู้ประสบการณ์มาประเมินหรือชี้ช่องทางปรับปรุง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงเพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งคนในองค์กร สังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้การตรวจวัดอาจจะตรวจวัดได้ 5 ประเด็น คือ 1) วัดว่ากระบวนการถอดบทเรียนที่ฝังอยู่ในขั้นตอนการทำงานหรือการดำเนินงานชีวิตหรือไม่ 2) วัดประสิทธิภาพของกระบวนการถอดบทเรียนว่ามีการไหลไปยังจุดที่ต้องการหรือไม่โดยใช้ประเด็นองค์กร สังคม ธรรมชาติ การสร้างพื้นที่ทางเศรษฐกิจ เพื่อนำไปแก้ไขทิศทางให้ถูกต้องต่อไป 3) วัดระยะเวลาการลงทุนแรงและวัดอัตราการนำบทเรียนไปใช้ต่อ นอกจากนั้นสามารถวัดได้จาก 4) ความเชื่อมโยงระหว่างผลการถอดบทเรียนกับผลประกอบการขององค์กรหรือเป้าหมายบุคคล สุดท้ายคือ 5) ตรวจวัดการเพิ่มพูนทุนทางปัญญาเป็นทุนความรู้โดยตรงต่อการทำงานและต่อการพัฒนาคน (Phanit, 2011) เป็นการสังมศกยภาพไว้รองรับความไม่แน่นอนในอนาคตอันจะเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า เพื่อสิทธิแห่งความอยู่รอดของบัณฑิตในยุคแห่งความผันผวนและสร้างพื้นที่ใหม่ของบัณฑิตในอนาคตและช่วยสร้างบัณฑิตในอนาคตให้มีอาชีพต่อไป

สรุปผล

โดยสรุปแล้ว แนวทางกระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น เป็นกระบวนการจัดการความรู้ที่แฝงฝังอยู่ในการดำเนินงานกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนานักศึกษาหรือกิจกรรมนักศึกษาที่กระทำขึ้นโดยกลุ่มนักศึกษาหรือสถาบันอุดมศึกษา ผ่านกระบวนการสกัดความรู้ที่เรียกว่าการถอดบทเรียน ทั้งรูปแบบโครงการหรือการถอดบทเรียนเฉพาะประเด็น ผ่านเทคนิคการประเมินผลโครงการหรือประสิทธิผลการทำงาน เทคนิคการทบทวนหลังปฏิบัติ เทคนิคการทบทวนระหว่างปฏิบัติ หรือเทคนิคอื่นๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทบทวน สรุปประสบการณ์ที่ผ่าน

มาในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้เกิดชุดความรู้ที่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งปัจเจกบุคคล สังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ โดยมีกระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการเตรียมการ โดยการทำความเข้าใจในชุดความรู้จากการถอดบทเรียน การเตรียมองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมกระบวนการทั้งเรื่องสถานที่ สมาชิกผู้ร่วมกระบวนการ การจัดการเวลา รวมถึงการเตรียมกลไกของการเรียนรู้ 2) ขั้นตอนการถอดบทเรียน โดยการสร้างบรรยากาศก่อนเริ่มกระบวนการ ระหว่างกระบวนการและเสร็จสิ้นกระบวนการ 3) ขั้นตอนการสื่อสารผลของการถอดบทเรียนที่ส่งผลต่อการไหลและการเคลื่อนย้ายขององค์ความรู้ในยุคดิจิทัล และ 4) นำเสนอการดำเนินการติดตามการนำบทเรียนไปใช้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการวัดและประเมินผลสู่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาการจัดการความรู้ผ่านเทคนิคการถอดบทเรียนในกิจกรรมนักศึกษา เพื่อความเข้าใจแบบองค์รวมของกระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ได้จากค้นพบ ผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 กระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

หลังจากผู้วิจัยได้ข้อสรุปผลการวิจัย และอภิปรายผลมาแล้วข้างต้น เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับผู้สนใจสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้

- 1) การนำไปใช้ประโยชน์ในระดับนโยบายการพัฒนานักศึกษา โดยนำไปใช้เป็นแนวทางในการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนานักศึกษาในระดับอุดมศึกษา
- 2) สำหรับข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป คือ ศึกษาผลปฏิบัติการใช้แนวทางการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการเปรียบเทียบก่อนและหลังการใช้แนวทางการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา หรือ ศึกษาผลการพัฒนาที่ยั่งยืนจากแนวคิดการพัฒนายั่งยืนที่ผู้วิจัยได้นำเสนอในจุดมุ่งหมายของแนวทางการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา คือ การถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาจะต้องสร้างประโยชน์ที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระบบสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจผ่านระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยที่มีคุณภาพและถูกต้องตามหลักวิชาการต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย จากคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

เอกสารอ้างอิง

- Diekelmann, N. & Allen, D. (1989). *Hermeneutic Analysis of the NLN's Criteria for the Appraisal of the Baccalaureate Programs*. New York: National League for Nursing.
- Heidegger, M. (1962). *Being and Time*. New York: Harper & Row.
- Jayyousi, O. (2016). *Islam and Sustainable development*. New York: Routledge.
- O'Dell, C., & Hubert, C. (2011). *The New Edge in Knowledge*. Retrieved from www.newedgeinknowledge.com.
- Phanit, W. (2011). *The New Edge of Knowledge*. Retrieved from <http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/520779>.
- Phanit, W. (2013). *How did learning occurb*. Bangkok: SR Printing.
- Phraphromkhunakorn. (2016). *Sustainable Development*. Bangkok: Komolthong Foundation
- Pinyo Trisuriyathama. (2017). *Past*. Bangkok: Open Society.
- Plodpleang, A. (2013). Phenomenological Analysis. *Nursing Journal of The Ministry of Public Health*, (23)2, 1-10.
- Prince of Songkla University. (2017). *Extracurricular Activities. For Student Development*. Songkla: Prince of Songkla University.
- Suthithanakorn, W. (2013). *Qualitative research: Research for alternative paradigm*. Bangkok: Siamparitat.
- Sutthinan, C. (2016). *80 Innovative learning management that is student-centered*. Nonthaburi: PB Balance Design and Printing.
- The Knowledge Management Institute Foundation. (2020). *Knowledge Management 4.0*. Retrieved from <https://kmi.or.th>.
- Yul, K. (2015). *Young Dreamers Have a Vision*. Nonthaburi: Balloon.